

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistallenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Himanen, S., Nisula, S. & Silvan, A. (2021) Yhdessä taottu ja toimiva työkalu.
Pro Terveys, 3, 10-11.

URL: http://digiplus.fi/www/ProTerveys/2021_No3/page_1.html

Yhdessä taottu ja toimiva työkalu

Himanen, Sari, FT, yliopettaja, Tampereen ammattikorkeakoulu

Nisula, Sanna, TtM, päätoiminen tuntiopettaja, Tampereen ammattikorkeakoulu

Silvan, Anne, TtM, lehtori, Tampereen ammattikorkeakoulu

Tamperelaisen yhteiskehityksen voimin syntyi uusi työkalu mielenterveys- ja päihdeongelmien seulontaan. Seulan yhteyteen kehitetty jatkohoitoonohjauspolku varmistaa asiakkaille tasalaatuiset palvelut.

Mielenterveys- ja päihdeasioiden puheeksi ottaminen voi olla haastavaa terveysaseman sairaanhoitajalle, jos hän on tottumaton näistä asioista keskustelemaan. Aihetta kartoittavan seulan avulla keskustelu voi olla luontevampaa ja mahdollistaa sen, että asiakkaan mahdollisiin ongelmiin päästään puuttumaan varhemmin. Seulan yhteyteen kehitetty jatkohoitoonohjauspolku varmistaa asiakkaille tasalaatuiset palvelut.

Suomalaiset väestötutkimukset osoittavat, että mielenterveyden häiriöt ovat lisääntyvä ongelma ja monella työpaikalla on havahduttu niiden tuntuvaan kasvuun. Mielenterveysongelmien hoitaminen ajoissa vähentäisi sairauspoissaoloja ja toisi siten selviä säästöjä (1). Myös runsas alkoholinkäyttö aiheuttaa paljon sairauspoissaoloja, kasvattaa työkyvyttömyyseläkkeen ja työttömyyden riskiä ja laskee työn tuottavuutta (2).

Tutkimusten mukaan usealla perusterveydenhuollon asiakkaista on jonkinlainen päihde- tai mielenterveyden häiriö (3). Jos asiakas ei itse tuo esille näitä ongelmiaan, voi terveydenhuollon ammattilaiselle olla vaikeaa ottaa puheeksi mielenterveyttä koskevia kysymyksiä. Tämän vuoksi Kampus-sote -hankkeessa lähdettiin kehittämään kokonaisvaltaista terveystarkastusta, jossa mielenterveyteen ja päihteiden käyttöön liittyviä asioita kartoitetaan kysymyspatteriston avulla. Ideana oli luoda varhaisen puuttumisen työkalu, joka tunnistaisi ne asiakkaat, joiden asioita on tarpeen kartoittaa tarkemmin ennen kuin vakavampia häiriöitä ilmaantuu. Terveysasemalla työskentelevän sairaanhoitajan järjestelmällisen päätöksenteon tueksi suunniteltiin lisäksi toiminto, joka ohjaa tarvittaviin jatkopalveluihin.

Yhteiskehittäminen yhdisti kahden hankkeen työn

Tampereen kaupungin terveystarkastuksen henkilöstön kanssa käytyjen neuvottelujen tuloksena kokonaisvaltaisen terveystarkastuksen jatkokehittelykumppaniksi valikoitui Linnainmaan terveysasema ja kaupungin mielenterveystiimi. Kokonaisvaltainen terveystarkastus konkretisoitui mielenterveys- ja päihdeasioita kartoittavaksi seulaksi. Yhteiskehittelyn myötä käynnistettiin kokeilu, jossa testattiin jo muutamia vuosia sitten Pohjanmaa-hankkeessa kehitettyä kyselylomaketta masennusoireiden, itsetuhoisuuden ja päihdeongelman seulomiseksi (4). Pohjanmaa-hankkeessakin oli tunnistettu, että rutiininomaisilla yksinkertaisilla seulontakysymyksillä päästään suuremmin tarttumaan huomiota vaativiin asioihin (3).

Seulontakysely sisälsi asteikollisia vastausvaihtoehtoja ja laskukaavat, joihin syötettiin asiakkaan vastaukset. Lisäksi suunniteltiin paikalliset hoitopolut, joiden avulla asiakas voidaan ohjata jatkopalveluihin hänen seulasta saamiensa pisteiden mukaisesti. Kokeilun aikana tähän käytettiin Excel-taulukkoa, mutta tulevaisuuden visioissa tämä tehtäisiin sähköisellä lomakkeella, joka sisältäisi valmiit algoritmit tulosten laskemisesta, tulosten visualisoinnista ja hoitopoluista jatkohoitopaikkoineen.

Kampus-sote toimi vuoden kestävästä kehittämisestä fasilitoijana

Kampus-sote -hankkeen roolina oli tuoda kaupungin toimijoita yhteen, tukea ensimmäisen kokeilun toteutusta ja olla mukana suunnittelemassa sitä, miten seulan käyttäminen jatkuu tulevaisuudessa. Suunnittelu alkoi tammikuussa 2020 Tampereen kaupungin ja hanketoimijoiden kesken. Huhtikuussa kokeilu saatiin kohdennettua hanketyöntekijän aiempien kontaktien perusteella Linnainmaan terveysasemalle vastaanotto toimintaan osaksi hoitajan työkalupakkia.

Varsinainen kokeilu toteutui syyskuussa 2020, jolloin terveysaseman sairaanhoitaja käytti seulaa 21 asiakkaan tapaamisessa. Seulaa käytettiin asiakkailla, jotka ilmaisivat ensimmäisessä yhteydenotossaan haasteita jaksamiseen, mielenterveyteen tai päihteidenkäyttöön liittyen. Seulan toteuttamiseen asiakkaan kanssa kului aikaa keskimäärin 15 minuuttia. Kampus-sote analysoi kokeilun. Laaditulla lomakkeella sairaanhoitaja arvioi seulan toimivuutta ja hyödyllisyyttä jokaisen asiakaskontaktin jälkeen. Kokeilun loputtua sairaanhoitajaa haastateltiin.

Kampus-sote toteutti marraskuussa konseptin markkinointikokeilun, jossa haastateltiin kahta yksityisen palveluntuottajan työterveyshoitajaa. Mielenveysongelmat ovat yhä suurempi haaste myös työterveyshuollossa ja pienellä hiomisella seulasta saisi toimivan työkalun työterveyshuoltoonkin.

Seula toimii asiakkaan voinnin sanoittajana

Sairaanhoitajan näkemyksen mukaan asiakkaiden vointi helpottui toteutetun seulan myötä. Asiakkaalle tuli tunne, että häntä oli kuultu, hänen asiaansa oli perehdytty ja hänestä oltiin aidosti kiinnostuneita. Seulan kysymykset auttoivat myös sanoittamaan asiakkaan vointia. Sairaanhoitaja pystyi seulan avulla perustelevaan omia valintojaan, jos hän esimerkiksi suositteli tarkempia tutkimuksia. Asiakkaan tilanteen arviointi strukturoitujen menetelmien avulla edistää hoidollisen yhteistyösuhteen rakentumista (5) ja potilaalle syntyvää kokemusta siitä, että hänestä ja hänen ongelmistaan ollaan oikeasti kiinnostuneita (3).

Kaikkiaan kokeilu onnistui hyvin ja seula todettiin hyödylliseksi apuvälineeksi vastaanottotoimintaan. Seula tuki sairaanhoitajaa asioiden puheeksi ottamisessa, hoidon tarpeen arvioinnissa ja hoitoon ohjaamisessa. Seulan käyttö johti jatkohoitosuunnitelmaan kaikilla asiakkailla, joita kohdattiin kokeilujakson aikana. Seulan vastausvaihtoehtoihin ja käyttötapaan suunniteltiin joitakin kehittämisehdotuksia, ja sen käyttöä aiotaan laajentaa Tampereen kaupungin terveysasemilla.

Lähteet

1 THL 2021. Työikäisten mielenveys. <https://thl.fi/fi/web/mielenveys/mielenveyden-edistaminen/tyoikaisten-mielenveys>

2 THL 2021. Alkoholin käytön haitat muille kuin käyttäjille. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/alkoholi/alkoholihaitat/alkoholinkayton-haitat-muille-kuin-kayttajille>

3 Lindholm L, Luoto K, Koivukangas A, Kampman O. Psykye plus ja päihteitä mukana: päihdepsykiatrisen potilaan arviointi perusterveydenhuollossa. Duodecim 2013;129(19):2057–62.

4 Pohjanmaa-hanke. 2010.

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj134LnjIzuAhVsk4sKHQbbDLUQFjABegQIBBAC&url=https%3A%2F%2Fwww.epshp.fi%2Ffiles%2F5457%2FLiisa_Rauhala_Pohjanmaa-hanke.pdf&usg=AOvVaw3eu3_5BFwrlkTrNlrPO-6Q

5 Thomas AC, Staiger PK, McCabe M. Implementation and evaluation of brief depression and anxiety screening in clients contacting a drug and alcohol service. Drug Alcohol Rev 2012;31(3):303–10.

6 Nordling, N. 2020. Innovaatioekosysteemeillä kohti yhteistä arvonluontia. Ekosysteemit ja alustat tutkimuksen, kehittämisen ja innovaatiotoiminnan avautumisen työkaluina. Tampereen yliopisto, Tampereen ammattikorkeakoulu. julkaisuja. Tampere. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/124070>

Kampus-sote -hanke

Tampereen yliopiston ja Tampereen ammattikorkeakoulun Kampus-sote -hankkeessa pyritään kehittämään sosiaali- ja terveysalalle innovaatioekosysteemimallia, joka kuvaa miten tutkimus ja osaaminen kiinnitetään osaksi sote-palvelualan uudistumista. Hankkeessa on testattu kehittämis- ja kokeilutoiminnan malleja ja tunnistettu hyviä käytäntöjä yhteistyölle. Lisätietoa <https://sites.tuni.fi/kampusote/>

Pirkanmaalla kehitettävien sote-palvelujen teemaksi valittiin mielenterveyttä tukevat palvelut. Hankkeen järjestämässä konseptointityöpajassa teemaan kehitettiin kolme konsepti-idea, joista yksi oli tässä artikkelissa kuvattu seula.

Ekosysteemiperustainen kehittäminen

Sote-palveluun kohdistuu muutospaineita, joita nousee yhteiskunnan rakenteellisen kehityksen myötä. Kehittämis- ja innovaatiotoiminnassa on alettu puhua ekosysteemiperustaisesta kehittämisestä, jonka keskiössä on eri taustaiset toimijat yli organisaatio-, sektori- ja aluerajojen. Toimijat voivat hyötyä toisistaan yhtenevän osaamisen, datan ja verkostojen jakamisen sekä keskinäisen yhteistyön avulla. Ekosysteemiperustainen kehittäminen perustuu organisaatioiden TKI-toiminnan ja rajapintojen avautumiselle, mikä mahdollistaa toimijoiden välisen keskinäisriippuvuuden ja yhteisen arvonluonnin; yhdessä toimijat voivat luoda enemmän arvoa kuin yksittäisinä toimijoina. (6)

